

Jämtlands-
Härjedalens
Gille i
Uppsala

AVISEN Medlemsblad för Jämtlands-Härjedalens Gille

2024 nr 4

Välkomna till

Förjulskaffe

lördagen den 7 december kl 14.00–16.00

Träffpunkt Storgatan 11

**”Skogskojor på Herröskogen 1870–1950” av
bröderna Evert och Tage Vedung, medlemmar av Gillet**

Musik på gitarr av Viktor Olofsson

**Glögg och kaffe med tillbehör, 95 kr. Anmälan senast måndag 2 december
till info@jhgille.se eller tel. 0702-16 17 85**

Betala gärna i förväg, Swish eller Plusgiro, se längst ner på sidan

Bröderna **Evert**, född 1938, och **Tage**, född 1949, växte upp i Herrö 13 km utanför Sveg. Herröskogen som deras föredrag handlar om är de skogstrakter som i fyra bergskedjor sträcker sig från utkanten av Svegs tätort västerut bort mot Lofsdalen, Glöte och Dravagen. Föräldrarna var lantbrukare och fadern dessutom entreprenör i skogsbruk. Gården heter Busken och är fortfarande i släktens ägo.

Evert tog studenten i Bollnäs, gjorde värnplikt på I 5 under Kalla kriget och fortsatte till Uppsala universitet där han blev filosofie doktor 1971. Han avancerade och utnämndes 1995 till professor i statskunskap med särskild inriktning på

bostadspolitik. Evert är f.n. anställd på deltid som expert vid Myndigheten för totalförsvarsanalys. Han har tjänstgjort som lärare och forskare vid bl.a. universiteten i Wien, Seoul och Helsingfors. Efter sin pensionering var han 2012–17 verksam vid universitet i Rio de Janeiro och Brasilia. Bland hans mest kända publikationer kan nämnas *Utvärdering i politik och förvaltning* med en första upplaga 1991. Den har översatts till många språk bl.a. koreanska, ukrainska, tyska, spanska portugisiska och engelska. Evert har tre barn och tio barnbarn.

Tage tog studenten på Wargentinskolan i Östersund 1968 och gjorde militärtjänst som fältjägare vid I 5. Han följde i storebrors fotspår till Uppsala universitet och tog en pol.mag. 1973. Tage ändrade därefter sin yrkesinriktning mot skog och påbörjade utbildning till jägmästare vid Skogshögskolan som när han tog examen 1979 var en del av Lantbruksuniversitetet. Efter några första år i yrket vid Skogsstyrelsen i Jönköping och Skogsvårdsstyrelsen i Uppsala gick han 1985 över till LRF Konsult som skoglig expert med rådgivning till skogsägare i allehanda frågor inte minst vid generationsväxlingar. Där blev han kvar till sin pensionering. Tage har tre barn och två barnbarn.

Gilletts yngste medlem Viktor Olofsson från Rörön, som spelade vid Förjulskaffet 2023 återkommer och har med sig brorsan Kristoffer på piano.

Det är vi som styr och ställer i Gillet:

Ordförande Mats O Karlsson 070-517 60 16,
matsokarlsson43@gmail.com

Vice ordförande och sekreterare Arne Sandemo,
070-399 60 36 arne.sandemo@gmail.com

Kassaförvaltare Stefan Petrusson,
070-545 06 82, stefanpetrusson@me.com

Gillevärd Rut Helmersson,
070-845 13 44, ruthelmersson44@gmail.com

Karl-Eric Ericson 070-216 17 85,
karleric.ericson@gmail.com

Redaktör Barbro Nilsson Garbergs,
070-207 89 00, barbron@gmail.com

Hemsida: www.jhgille.se

E-post: info@jhgille.se

Plusgiro: 39 30 09-6

Swish: 123 094 13 02

Härjedalsstuk den 7 december

Årets **Förjulskaffe** kommer att ha lite extra Härjedalsstuk. Istället för Jämtlandssången inleder vi (äntligen) med Härjedalssången. De båda föredragshållarna är härjedalingar. Som Gilles-värdinna vikarierar Margareth Lundhall från Ljungdalen. Medlemmen Agneta Ney från Ytterhogdal värvade vi på Inlandsbanan under Hejmresan som en grupp från Gillet genomförde 2022. Agneta har utmanat oss om att Härjedalssången ska sjungas likaväl som Jämtlandssången för att vi ska leva upp till vårt namn! Hon har ju rätt.

Härjedalssången

Det sveper från saviga skogar en il
med doft av linnéa och kåda.

Den drar över ödemarksmoarnas mil,
över myr, över hed, över fjällarnas ked
till bygder, där människor råda.

En hälsning från viddernas Härjeådal,
den gamla och goda och glömda,
där bäckarna brusa och vinden går sval
genom glesnande skog, där hacka och plog
bröt tegar så blyga och gömda.

Härjedalens landskapsblomma Mosippa

Mosippa (*Pulsatilla vernalis*) är en växt som blir 5 till 20 centimeter hög och blommar i april till juni. Ganska sällsynt förekomst på öppen, torr, sandig eller grusig mark. Hybridiserar ytterst sällsynt med backsippa (*P vulgaris*).

Du fagra men fattiga ödemarksland
med strävsamma döttrar och söner!
Ni timrade byar på brinkarnas sand,
ni odlade mark men levde av bark
och gingo till Herren med böner.

Det sveper omkring oss idag som en il
med dofter från mila och svedja,
ett eko från hacka och slägga och kil,
ifrån gärde och teg, ifrån ridstig och väg,
från dalen och fjällarnas kedja.

Hembygdsstipendiet 2025

Årsmötet den 12 mars 2025 ska utse Gillets Hembygdsstipendiat. I år 2024 hade årsmötet hela sju inkomna nomineringar att välja emellan. Året innan fanns inga förslag. Därför beslöt årsmötet att dela ut två stipendier på vardera 6000 kronor till två av förslagen – KulturN i Myrviken och Uddens Vänner i Alsenviken.

Enligt hittillsvarande praxis har de nomineringar som inte vunnit omröstningarna kvarstått till kommande år. Riktigt hur länge ett förslag på det sättet hänger kvar har varit oklart. Därför kommer styrelsen att till årsmötet 2025 förslå att detta regleras så att kvarstående förslag får finnas kvar automatiskt i högst tre år. En förslagsställare har även möjlighet att återkalla sin nominering.

Kvarstående nomineringar från 2024 är således följande fem:

Ulla Granqvist, konstnär, Österåsen. Nominerad av Margareta Torgén.

Peter Hurtig, ordförande i Svegs Hembygdsförening. Nominerad av Stefan Halvarsson

H P Burman, trubadur, spelman. Nominerad av Stefan Halvarsson

Ragunda Hembygdsförening. Nominerad av Nils G. Larsson och Bertil Segerström

Per Bergvall, ordförande i Ragunda hembygdsförening m.m. Nominerad av Björn Lundell och Agneta Ekman-Lundell

Enligt regelverket har alla medlemmar i Gillet möjlighet att varje år senast den 1 mars skriftligen inkomma med förslag till stipendiat. Så varsågoda, granska vilka förslag som redan finns och känn er fria att skicka in ytterligare nomineringar. Maila till info@jhgille.se eller posta till ordföranden Mats O Karlsson, Eriksgatan 12, 749 49 Enköping.

Rolf Karbelius

HAR MAN HAMNAT MITT
EMELLAN ANTINGEN-ELLER
FÅR MAN HÅLLA SIG FAST VID
BÅDE OCH.

Hoppas boken kan ge er tröst och glädje. Ingen är ensam. Bär den lilla volymen i fickan och, när det gör ont. – Läs!"
Bokens storlek är 5 x10 cm

Frösöbon Rolf Karbelius, 1944–2019, har dokumenterat gamla hus i Jämtland och miljöer längs Inlandsbanan. Han gjorde naturtrogna porträtt av byggnader från både Jämtland och Härjedalen. Han har även gett ut en bok *Å propos Tankespår*.

Han beskriver i förordet att dessa tankespår eller aforismer har dropat ur hans hjärna helt åpropos.

Han avslutar förordet: "Älskade människor!

Nya medlemmar

Vi har fått följande nya medlemmar det senaste halvåret:
Gunnar Falkenström, född 1941, Östersund,
Patrik Rydell, född 1943, Östersund

En doktorsavhandling om Storsjöodjuret

SAMHÄLLSVETENSKAPLIGA FAKULTETEN | LUNDS UNIVERSITET

Så här hälsades deltagare och publik välkomna till skidspelen i Östersund år 1948. Foto Hallings foto/Stiftelsen Jamtlis fotosamlingar.

Sanna Händén-Svensson har lagt fram avhandlingen ”Storsjöodjuret i ett kalejdoskop. Humanekologiska perspektiv på en svensk kryptid” vid Samhällsvetenskapliga fakulteten, Lunds universitet.

Humanekologi är studiet av förhållandet mellan människa och natur i olika kulturella sammanhang. Fallstudier och teoretiska infallsvinklar hämtas främst från antropologi, geografi, sociologi, historia och ekologisk ekonomi. Det är alltså i ett sådant mångfacetterat sammanhang Sanna har satt in Storsjöodjuret. En *kryptid* är benämningen på en mystisk varelse vars existens inte kunnat bli vetenskapligt belagd.

Sanna visar i sin grundliga och intressanta avhandling att Storsjöodjuret som tankefigur under tidernas gång förändrats och fyllts med nya innebörder. Det är huvudsakligen fyra föreställningar hon har identifierat: 1. Som ett väsen i en kosmologisk ordning. 2. En kryptid, alltså en mystisk varelse som många har vittnat om att de sett men ingen har hittills kunnat bekräfta fysiskt och vetenskapligt. Men ändå – djur som *kanske* finns ... 3. Som turistsymbol för Jämtland, en region med en hög andel företag inom turismen och besöksnäringarna. Försöket till fridlysning 1986 och ansökan om registrerat varumärke är exempel på detta. 4. En populärkulturell skepnad med exemplet storsjöodjursungen Birger som framställs som en gullig grön drakunge.

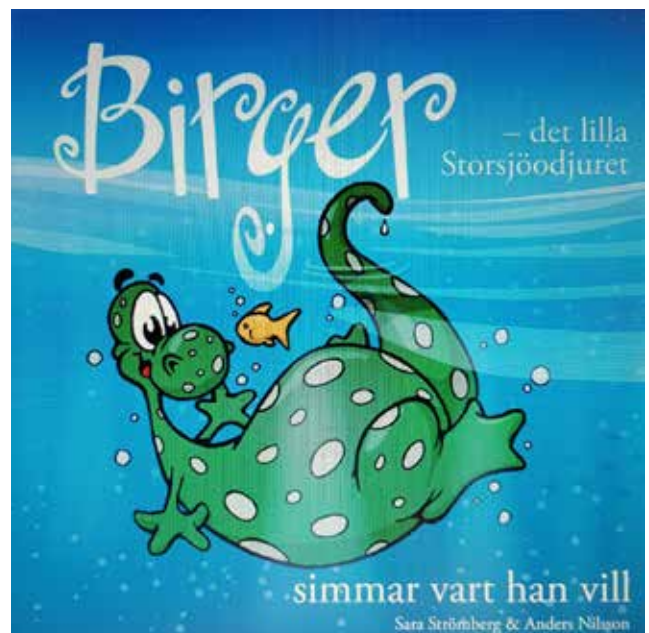
Det är när Sanna i avhandlingen går igenom och beskriver hur Storsjöodjuret genom århundrandena skiftat färg och innehåll som hon liknar det hon sett som att titta i ett kalejdoskop – glasbitarna som fångar ljus och skapar den aktuella bilden är desamma som i nästa stund bytt plats, återigen fångar ljuset och kastar en ny bild, ett nytt mönster.

Från att ha varit det troll, sjöorm och väsen som en gång rådde över Storsjön som omgav Jämtlands centralpunkt Frösön och förebådade hårda tider har Odjuret bytt skepnad till barnboksfiguren Birger, helt domesticerad, ofarlig och inom människornas kontroll. Detta menar Sanna i avhandlingen kan ses som ett exempel på hur samhällets tekniska utveckling och omstrukturering påverkar och omtolkar fenomen som Storsjöodjuret.

Vårt Gille i Uppsala har naturligtvis genom åren visat intresse för detta fenomen på olika sätt. När Länsstyrelsen i Jämtlands län tog ett omdiskuterat beslut att fridlysa Storsjöodjuret tog Gillet fram ett fin skylt med avsikt att sätta upp den på en plats där det fanns flera påstådda observationer av odjuret. När den emaljerade skylten väl var beställd och producerad åtrade sig styrelsen – den var för fin och dyr och därmed stöldbegärlig i överkant för att sättas upp oskyddad i naturen. Den skänktes därför till Ångaren Östersund där den sattes upp inombords. Gillets hedersmedlem Stefan Halvarsson är en av nio ständiga medlemmar i Samfundet Storsjöodjurets Vänner.

Till något av Gillets möten under våren 2025 har Sanna lovat komma för att redovisa mer utförligt sin för Storsjön, Jämtland och Jämtlands-Härjedalens Gille i Uppsala så betydelsefulla och intressanta doktorsavhandling. Sanna är västgöte utan någon direkt anknytning till Jämtland. Vårt kära odjur hittade hon som ett lockande forskningsobjekt. Under avhandlingsarbetets många intervjuer med jämtar lärde hon sig känna och tycka om vårt sköna hemlän.

Mats O Karlsson

Enköpingsdoktorn Westerlund hade en sommarfilial i Storlien 1886–1914

Ernst Westerlund föddes i Öregrund 1839, son till kyrkoherden. Han studerade medicin i Uppsala. Trots att han var relativt färsk som utexaminerad fick han tjänst som stadsläkare i Enköping 1868. Ernst blev snart ryktbar som en läkare som tog emot patienter som led av neurasteni, nervsvaghet, en diagnos som var vanlig på den tiden. Symptomen liknade det som idag kallas utmattningsdepression. Westerlund inte bara tog emot dem, han kunde även behandla och bota dem. Hans metod kallades regimterapi. Han föreskrev utförligt hur patienten skulle bete sig med sömn, mat, motion, sysselsättning osv. Dessutom gav han dem hopp. "Vi blir bra, vi är redan bättre" är ett känt citat från honom. Han sa "vi" – doktorn och patienten, han stod vid deras sida.

Doktor Westerlund kallas "arbetsterapins fader" i Sverige. Han föreskrev sysselsättning till dessa patienter, alltifrån trappstädning och andra enkla göromål. "Jag frågar inte om hon vill, jag frågar om hon kan" är ett annat citat han använde när högreståndsdamer ifrågasatte sådana ordinationer. Kammarjungfrun som en friherrinna tog med sig till Enköping skickades hem. "Här kammar vi oss själva". Han inrättade en vävstuga där både kvinnliga och manliga patienter ordinerades arbetspass. För patienternas motion anvisade han "Dygdens stig" som gick upp förbi Vårfrukyrkan på Enköpingsåsen. Patienterna fick detaljerade instruktioner var långt de skulle gå och att successivt öka promenadens längd.

Patienterna blev bättre både till mods och kroppsligt vilket de beskrev när de kom hem och ryktet om mirakeldoktorn i Enköping spreds. Patienter strömmade till Enköping. För att bereda dem plats inrättades fler än 30 sjukhem i större borgarhem, bond- och herrgårdar i stadens närhet. Sjukstugan som landstinget och staden byggde 1878 med 12 vårdplatser utökades snart till 24. Även den kunde Westerlund använda till sina privatpatienter från andra län. Även från utlandet kom många patienter.

Men det räckte inte med Enköping. Westerlund hade gjort studieresor till Europa och där upptäckt kurorterna i Alporna. Den miljön och luften på högre höjd hade goda effekter. Han sökte därför lämpliga ställen i Sverige och hittade Storlien som 1882 fått järnvägsförbindelse. Högfjällshotellet byggdes i anslutning till järnvägsstationen 1886. Ernst öppnade sin mottagning där för sina "luftpatienter" som han kallade dem. Tre veckor efter midsommar varje år fanns han där. Istället för Dygdens stig i Enköping kallade han den i Storlien för Blomsterstigen med tanke på den rika fjällfloran. Han lät sätta upp skyltar med växternas namn längs stigen. Den går från hotellet som ligger på 602 m.ö.h. till toppen på 842 m.ö.h. i en slinga på sex kilometer. Längs stigen satte han upp bänkar som namngavs så att han kunde ange för patienterna till vilken bänk de skulle gå olika dagar.

Blomsterstigen finns kvar och minnet efter Enköpingsdoktorn hålls levande i Storlien. Jag deltog med Westerlundssällskapet i en resa dit i somras. Då väcktes tanken att Gillets nästa Heimresa skulle kunna gå till Storlien. Med följande upplägg.

Dag 1 tågresa från Uppsala kl.10.00, från Sundsvall 13.30, från Östersund 16.30 med ankomst Storlien 18.25.

Dag 2 Vandring på Blomsterstigen.

Dag 3 Avresa 9.30 från Storlien till Åre 10.10, program i Åre till avresan 19.19, avslutning i Östersund 20.35.

Två övernattningsnätter och två middagar på Högfjällshotellet. Kan det vara intressant? Minst 10–15 deltagare men högst 25–30.

Mats O Karlsson

Orkidé längs Blomsterstigen

